

אורות ישראל
מכללת אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללת מורשת יעקב
ומכללת אורות ישראל

מאורות

בס"ד

גיליון מ"א
תשע"ה
חפ"ר 564

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

קבלת שבת: ה' מלך גאות לבש

מזמור שיר של יום השישי מכריז: "ה' מלך גאות לבש". מה משמעות המלכות ביחס לה? מדרש רבה לפרשת בשלח מקשר את המזמור לשירת הים:

אז ישיר משה, הדא הוא דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז", אמר רבי ברכיה בשם רבי אבהו: אף על פי שמעולם אתה, לא נתיישב כסאך, ולא נודעת בעולמך, עד שאמרו בניך שירה. לכך נאמר "נכון כסאך מאז". משל למלך שעשה מלחמה ונצח ועשו אותו אוגוסטוס אמרו לו עד שלא עשית המלחמה היית מלך עכשיו עשינוך אוגוסטוס, מה יש כבוד בין המלך לאוגוסטוס אלא המלך עומד על הלוח, ואוגוסטוס יושב. כך אמרו ישראל, באמת עד שלא בראת עולמך היית אתה, משבראת אותו אתה הוא אלא כביכול עומד. שנאמר (חבקוק ג, ו) "עמד וימודד ארץ". אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך, באז נתיישבה מלכותך, וכסאך נכון, הוי: נכון כסאך מאז, באז ישיר. כלומר, קיימות שתי דרגות במלוכה, והמלך שמעלתו פחותה עומד בפני המלך הגדול (אוגוסטוס) היושב על כסאו. כך בבריאה, הקב"ה כביכול עמד, שנאמר: "עמד וימודד ארץ", אך בשעה שנאמרה שירת אז ישיר כל בני האדם הכירו בגדלות ה' ומלכותו כביכול נתעלתה לשיבה, שנאמר: "נכון כסאך מאז", מאז ישיר משה. יציאת מצרים הובילה להמלכת ה' לבדו, שנאמר (שמות יב, יב): "ובכל אלוהי מצרים אעשה שפטים, אני ה'", ולקבלת מצוות ייחוד ה' (מצוות עשה שנייה):

וברוב המדרשות תמצא שהם אומרים: "על מנת לייחד את שמי, על מנת לייחדני", והרבה כגון זה. כוונתם בדבר זה: שלא הוציאנו מבית עבדים ולא עשה עמנו מה שעשה בעשיית חסד והטבה, אלא בתנאי שנאמין בייחוד.

גם ההגדה מדגישה את גדולת ה' בסילוק כל אמצעי ומתווך, שנאמר: "ויוציאנו ה', ממצרים – לא על ידי מלאך, לא על ידי שרף, לא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו", ולא לחינם נפקד משה רבנו מההגדה. אכן, מלכות ה' לא נתיישבה רק בגלל השירה, אלא שמכאן נתחייב העם במצוות ייחוד ה'. נעמוד על משמעות המילה ישיבה (מורה נבוכים א, יא):

נאמר עליו יתעלה: אתה ה' לעולם תשב (איכה ה, יט) [...] היציב אשר אינו משתנה בשום דרך מדרכי ההשתנות. אין הוא משתנה בעצם. ומצב כלשהו זולת עצמו, שישתנה, אין לו.

והלא כבר במבול הגדול ישיבה מלכות ה' (שם, שם):

ואמר: "ה' למבול ישב" (תהלים כט, י) – רוצה לומר, שבשעת השתנות מצבי הארץ לא היתה אצלו יתעלה השתנות ביחס, אלא יחסו זה אל הדבר בהתהוותו או בכליונו הוא יחס אחד יציב וקבוע.

וזהו האמור במזמור העממי: "אדון עולם אשר מלך, בטרם כל יציר נברא". אין בשר ודם מולך אלא משעה שקיימת ממלכתו. אבל מלכותו של הקב"ה עצמו איננה תלויה בשום נברא, ואף לא בשאלה אם יש בכלל עולם.

זאת ועוד, מושגי האחדות והמציאות אינם חלים על ה' (מורה נבוכים א, סה): "האל יתעלה נמצא שלא בתוקף מציאות, ואחד שלא בתוקף אחדות". יתר על כן, אין שום יחס בין ה' ובין זולתו (שם יב): "אין יחס בינו יתעלה ובין דבר מברואיו לנוכח ההבדל הגדול באמיתת המציאות, שאין הבדל גדול ממנו!". מכאן עולה השאלה: כיצד יהודי מסוגל לקדש את אלוהיו, שאין לו גוף ולא דמות הגוף ואין לו שום דמיון כלל? ודאי, שאסור להיעזר בנברא כמגשר אל ה' (העיקר החמישי):

שהוא יתברך הוא הראוי לעבדו ולגדלו ולהודיעו גדולתו ולעשות מצוותיו. ושלא יעשה כזה למי שהוא תחתיו במציאות [...] וכן אין ראוי לעובדם כדי להיותם אמצעים לקרבם אליו, אלא אליו בלבד יכוונו המחשבות, ויניחו כל מה שזולתו. וזה היסוד החמישי הוא שהזהיר על עבודה זרה, ורוב התורה מזהרת עליו. אלא קידוש ה' היא בעבודתו לשמה. כדוגמה נתבונן במצוות כיבוד ומורא אב ואם שטעמן לכאורה גלוי וברור (ממרים ו, ט–י):

עד היכן הוא כיבוד אב ואם. אפילו נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעוס כנגדם אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק. ועד היכן מוראן אפילו היה לובש בגדים חמודות ויושב בראש בפני הקהל ובא אביו ואמו וקרעו בגדיו והכוהו בראשו וירקו בפניו לא יכלימם אלא ישתוק ויירא ויפחד ממלך מלכי המלכים שצוהו בכך. שאילו מלך בשר ודם גזר עליו דבר שהוא מצער יתר מזה לא היה יכול לפרסם בדבר. קל וחומר למי שאמר והיה העולם כרצונו.

יש להתגבר, לקיים את גזרת הכתוב, ולשתוק. למעשה אין כאן כיבוד ומורא הורים ובשר ודם כי אם כיבוד ומורא שמים. ונמצא, שהשירה היא עצם השתיקה המבטאת הבנה, שמלכות ה' מובנה טרנסצנדנטיות, נבדלות. מאחר שאין לה' שום תכונה או תואר לא ניתן כלל לדבר על אודותיו (מורה נבוכים א, נט):

הדבר הקולע ביותר שנאמר בעניין זה הוא מה שהוא אמר בתהלים (מזמור סה, ב): "לך דומיה תהילה", שפירושו: לגביך השתיקה היא השבח. זה ביטוי קולע מאוד למשמעות זאת, שהרי כל דבר שנאמר מתוך כוונה לרומם ולפאר בו, נמצא בו פגיעה כלשהי כלפיו ונראה בו חיסרון כלשהו. לכן ראוי יותר לשתוק.

ברוך כשרים

מרצה בהתמחות למתמטיקה

שנאת חנם ואהבת חנם

בפרשתנו מופיע חטא המרגלים, וכך כתוב: "וַתִּתְּנוּ בְּאֶהְיֶיכֶם, וַתֹּאמְרוּ, ה' אֱתָנוּ, הוֹצִיאֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (דברים א, כז). על עניין זה אמרו חז"ל: "אתם בכיתם בכיה של חנם אקבע לכם בכיה של דורות". הבכיה לדורות הייתה מתוך שנאת חנם והתיקון יהיה על ידי אהבת חנם.

ארבע שנאות היו בישראל:

1. שנאה לה': "וַתֹּאמְרוּ, בְּשִׁנְאָת ה' אֱתָנוּ". זו ודאי שנאת חנם. כולנו יודעים מה ה' עשה למען עם ישראל במצרים וביציאה ממנה, כל העזרה והנסים, אלא מה שהיה בלבם הטילו על ה'. בני ישראל שנאו את ה' וכיוון שלא העזו לומר זאת אמרו שה' שונא אותם. ובאמת כמים הפנים לפנים, נוצר שה' שנא אותם, כפי שאומר המדרש: "נתנה עלי קולה [ותרגנו באוהלים] על כך שנאתיה". במדבר, נבעה שנאה זו מההשגחה הצמודה של ה'. בני ישראל רצו קצת עצמאות, להחליט לבד, כמו ילד שמורד באמו שכל הזמן פינקה אותו ולא נתנה לו לגדול ולהיות עצמאי.
 2. שנאה לארץ ישראל: המרגלים הוציאו דיבת הארץ רעה. לפתע, ארץ מצרים שאמורה להיות זבת חלב ונהפכה לארץ אוכלת יושביה. הם מעדיפים את ארץ ההפקרות ואת הניתוק מה' מאשר את ארץ ישראל ש"עניי ה' אלוֹקֵיךְ בה". בכניסה לארץ צריכים בני ישראל להתחיל לעמול ולהילחם כדי לזכות בארץ. שנאה זאת נובעת מההפך של הסיבה הקודמת: מהרצון שלא יחסר לך, שידאגו לך, שלא אצטרך לעבוד קשה, מאי-הרצון לעצמאות, מהרצון להמשיך את חיי המדבר.
 3. שנאת ישראל: סיבת החורבן בבית שני הייתה שנאת אחים. לעם ישראל הייתה שנאה עצמית, ללא גאוות יחידה. רצה להיות כאחר... כרומאים, כיוונים...
 4. שנאת דעת האחר: ריבוי המחלוקות שהחל בדור האחרון של בית שני, שבטלה הסנהדרין. אינם מסוגלים להגיע לאמת, לשלום בדעותיהם, אינם מסוגלים לראות את הטוב גם אצל השני.
- שנאת חנם כזו נובעת מעצם השוני בינינו, הזרות, הנפרדות, המחיצות, ולכן התיקון באהבת חנם הוא להרגיש את הקשר, החיבור, המשותף שבינינו, לאהוב ללא גבולות.
- אם כך, רואים שמחלת הגלות היא השנאה העצמית של

ישראל, ייאוש ועצבות, שהם שורש כל הצרות שבגלות. לכן אנו מוצאים שבתהליך התעוררות הגאולה יש מלחמה נגד העצבות. באר"י נקבע שהגלות היא "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוֹקֵיךְ בשמחה ובטוב לבב" וכן עקבו אחריו חכמי תנועת החסידות. הבינו שכל צרת הגלות היא בשכחה של האני העצמי שלנו, המיוחדות שלנו.

ממה נבעה השנאה העצמית הזאת? זה המתח התמידי שיש באדם בין הרצוי למצוי שבו; שנאת הנשמה לגוף, הנפש הבהמית מול הנפש האלוֹקית. אדם השלם עם עצמו – שלם עם סביבתו. השנאה של השונה נובעת מאי השלמות ומהזרות שבעצמו.

הפתרון הוא התיקון שצריך להיות מהבסיס, בביטול השנאה העצמית שלנו, בהכרה ובהבנה של ייחודנו ומהותנו. הרב קוק זצ"ל אומר: "התשובה הראשית שהיא מאירה את המחשכים מיד, היא שישוב האדם אל עצמו, אל שורש נשמתו ומיד ישוב אל האלוֹקים" (אורות התשובה טו, י).

עם ישראל מחפש ייחודיות, אך היא עדיין מזויפת, כיוון שאין אנו מזהים בהכרח את ייחודינו עם התורה. לכן, כשנשוב אל עצמנו האמתי, נהיה שלמים יותר, נגיע לאהבת חנם אחד לשני, ולקב"ה.

הגבול בין שנאת חנם לאהבת חנם הוא דק ולפעמים אחד גורר את השני. שנאת חנם גורמת לפירוד ולשאלות שרק אם נתייחס אליהן בצורה נכונה – יוכלו לגרום לחיבור, לקשר, לאהבה ולאחדות. לדוגמה, זוג שלפני חתונה נשאל על ידי רב מדוע בחר להתחתן, מה מצאו אחד בשני, ועוד שאלות כהנה וכהנה. לכאורה זה מביך, גורם לפירוד, אך כשבני הזוג יחשבו ויגלו באמת מה מאחד אותם, תגדל האהבה והאחוה. יש לקחת את כוחות הפירוד והחילוק ובעזרתם לגרום לאיחוד ולאהבת חנם.

בעל השפת אמת אומר: כמו שכל הגלות נגרמה בגלל שנאת החנם שלנו את ה', למרות כל הנסים שעשה לנו, כך התיקון צריך להיות באהבת חנם שלנו את ה' לאורך כל הגלות. על אף הפגורמים, האסונות והקשיים אנחנו עדיין מאמינים בה', אוהבים אותו ומבינים שהכול לטובה; כל השנאה הזאת כביכול היא לטובתנו, מתוך אהבתו אותנו.

חן בוקבזה

סטודנטית בהתמחויות למחשבת ישראל ולמתמטיקה

שנת שמיטה

התאריך הקובע לגידולי שביעית

יסודות ההלכה

- התאריך הקובע את שייכות הגידולים לשמיטה הוא ראש השנה. על גידולים השייכים לשנה השישית לא חלים דיני שביעית, אף אם הם נקטפים בשנת השמיטה, אך על ירקות ואתרוגים משנה שישית שנקטפו בשמיטה חלים דיני שביעית.
- על גידולים השייכים לשנת השמיטה חלים דיני שביעית גם בשנה השמינית.
- שלב הגידול הקובע את קדושת השביעית בגידולים השונים תלוי בחלוקה ההלכתית לשלושה סוגי גידולים:
 1. אילנות; 2. ירקות; 3. תבואה וקטניות.

שלב הגידול הקובע בפרות האילן

- שלב הגידול הקובע לעניין קדושת שביעית במינים השונים של פירות האילן הוא החנטה. (ראו נספח ב לגבי זמני החנטה והביעור של הפירות).

שלב הגידול הקובע בירקות ובצמחים חד שנתיים

- שלב הגידול הקובע במיני הירקות השונים הוא הקטיפה.
- יש מינים שיש מחלוקת בין הפוסקים האם הגדרתם היא אילן או ירק, כפסיפורה ודומיה. כיוון שיש ספק בשאלה זו, ניתן להקל ולנהוג בהם קדושת שביעית בתחילת השמיטה משלב "עונת המעשרות", ובסוף השמיטה, הפירות הראשונים שיחנטו לאחר השמיטה, אין צורך לנהוג בהם קדושת שביעית.
- שלב הגידול הקובע בתבואה וקטניות הוא שליש הגודל (בדגנים, שלב זה קרוב ל"הבשלת דונג").
- תבואה וקטניות הן כל הגידולים החד-שנתיים שהחלק הנאכל העיקרי בהם הוא הזרע, כגון תירס, חומס, חמניות, קימל, בוטנים וכדומה. הגדרה זו אינה חופפת בהכרח את ההגדרה הבוטנית.
- גידולי קיץ (ירקות), כגון בצל לזרעים, פפריקה, דלעות וכדומה, שהפסיקו להשקותם לפני ראש השנה בסוף הגידול, והשאריתם בקרקע היא לצורך ייבוש בלבד או משיקולי נוחות של זמן איסוף, שייכים לשנה השישית, אף על פי שהם נאספים בשנה השביעית, ובתנאי שאין בהשאריתם בקרקע הוספת צימוח.
- אבטיחים שמגדלים אותם לשם שימוש בגרעינים הולכים בהם אחר גמר הגידול של הגרעינים, אם אכן האבטיחים נרקבו לפני ראש השנה.
- א. במיני הירקות השונים יש קדושת שביעית גם בשנה השמינית (אם אין בהם איסור ספיחין), עד שיתברר שרוב גידולו של הירק ממין זה היה לאחר השמיטה (ראו נספח ג: לוח קדושת שביעית וספיחין בירקות).

מתוך אתר מכון התורה והארץ: <http://www.toraland.org.il>